

УДК –75.049

ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАВДАНЬ В КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ ЖИВОПИСУ НАТЮРМОРТУ

Панфілова Олександра Георгіївна,

к. мист., доцент кафедри

Павлович Олена Вікторівна,

асистент

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка

Гуменюк Богдана Олександрівна,

викладач циклової комісії,

Кременецький педагогічний коледж

м. Кременець, Україна

alka11@meta.ua

alosa0203@gmail.com

bogdana_g@meta.ua

Анотація: У статті розглядаються питання вирішення навчальних завдань у живописі натюрморту. Проаналізовано основні види постановок натюрморту та виокремлено навчальні завдання, кожне з яких є важливим у процесі зростання та становлення майбутнього фахівця.

Ключові слова: живопис, натюрморт, завдання, світлотінь, тон, колір, цілісність.

Вступ. У навчанні образотворчому мистецтву важливим є уміння реалістично зображувати дійсність. Цьому сприяє виконання натюрморту, що займає важливе місце в навчальному процесі та є основою оволодіння знаннями і навиками з живопису. Твори даного жанру передають красу простих речей, викликають у глядача думки, уяву, почуття. У ньому зображують як неживі предмети так і об'єкти природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблем живопису натюрморту є предметом дослідження науковців та педагогів Г. Беда, О. Ігнатенко, А. Зорко, В. Федорук, М. Яремків та ін., кожен з яких зазначає про актуальність та важливість роботи над натюрмортом як важливим етапом становлення фахівця.

Мета роботи – дослідити специфіку навчальних завдань у живописі натюрморту та їх значення в оволодінні образотворчою грамотою. Для досягнення поставленої мети передбачено наступні завдання: проаналізувати та виокремити навчальні завдання живопису натюрморту; виявити їх значення у розвитку майбутнього фахівця.

Матеріали і методи. В роботі використовувались наукові методи спостереження, порівняння, аналізу та синтезу для дослідження об'єму навчального матеріалу та виокремлення завдань, які вирішує вивчення натюрморту.

Результати і обговорення. Відповідно до навчальної програми з живопису в ході послідовного опрацювання тем студенти виконують навчальні натюрморти, завдяки вивченню яких можна швидше і простіше вдосконалити техніку живопису [3, с. 38] та опанувати основи образотворчої грамоти. Більшість завдань навчальної програми є тривалими, під час яких відбувається детальне вивчення натури, характеру її форм, руху, пропорцій, лінійно-конструктивної побудови, колористичних особливостей, освітлення і т. д. Паралельно потрібно виконувати і короткочасні етюди, де зображення виконується швидко, фіксуються пропорції, рух, форма, тонально-колірне співвідношення, загальний характер зображуваного.

Зміст навчальної постановки обумовлюється конкретною навчальною метою та завданням. Натюрморт окрім навчальної має і естетичну функцію. Робота над навчальними завданнями, покликана виховувати естетичний смак у студента, розвивати його творчу особистість. Працюючи над зображенням натюрморту студенту потрібно дотримуватись послідовності виконання завдання. Найперше виконати спочатку кілька ескізів, щоб обрати найбільш вдалий варіант. Основними етапами виконання живопису натюрморту є такі: композиційне розміщення зображення на площині; лінійно-конструктивна побудова з урахуванням пропорцій, руху і просторового розташування елементів натюрморту, виявлення композиційного центру; визначення загального колірною тону; передача великих тонових і колірних відношень;

передача об'єму, матеріальності предметів, світлотіні і їх живописна прописка з урахуванням повітряної перспективи; узагальнення, виявлення головного і другорядного в роботі; підпорядкування другорядного головному [2].

Велике значення надається вибору формату відповідно до поставленого завдання або сюжетного задуму. У процесі навчання у студента необхідно розвинути вміння скомпонувати фігури та предмети в обраному форматі (квадрат, прямокутник). Наступне завдання – визначення місця і величини зображення відносно формату, тут повинна бути дотримана рівновага елементів композиції в системі «фігура-фон». Вона допомагає створювати гармонійно зрозуміле за формою композиційне вирішення картини. Образний зміст натюрморту залежить від характеру використання виражальних засобів (контур, тінь, світлотінь, колір, контраст, ритм тощо) [5, с. 25].

У композиції навчального натюрморту головною вимогою є передача правдивості, художньої виразності, наявності конкретного навчального завдання [1, с. 67]. Відповідно до навчальної програми завдання розпочинають від простих, тобто постановок з гіпсових предметів, згодом з побутових предметів до складніших різної форми, кольору, матеріальності (натюрморти в інтер'єрі та на відкритому повітрі).

Одним з важливих завдань в роботі над будь-якою постановкою є рисунок групи предметів, тобто необхідно намічати силует маси предметів, а не окремо кожен предмет, як це роблять початківці. Також важливим є врахування перспективного скорочення предметів натюрморту при розміщенні на площині та відображення пропорцій. Добре виконаний рисунок є запорукою вдалої подальшої роботи. В процесі живопису необхідно продовжувати уточнювати характер форми предметів. Федорук В. зазначає, що «для досягнення візуальної виразності навчальні постановки не слід ускладнювати; простота і ясність, а також відповідність проблемам, які досліджуються, повинні стати для викладача нормою при їх укладанні» [4, с. 136].

Натюрморт у техніці гризайль. Для успішної роботи над постановками у кольорі потрібно навчитись передавати тональні співвідношення, градацію

світлотіні. Це завдання краще досягається за допомогою двох кольорів, наприклад, білого і чорного, в акварелі одного кольору (в ролі білого – папір). Роботу варто починати з найтемніших місць і, відштовхуючись від цього, працювати над рештою тіней, порівнювати тіні та світлі місця між собою. У техніці гризайль варто одразу наносити тінь добре підібраним тоном без повторних прописок [1, с. 72]. Крім того, передаючи об'єм, потрібно накладати мазки по формі предметів. Потрібно враховувати, що предмети на передньому плані будуть виглядати чіткішими, ніж на другому, третьому планах, тому важливо підкреслити деталі. Завершальним у роботі є узагальнення.

Виконання натюрморту у техніці акварелі – завдання одне з перших в опануванні навчального предмету «Живопис». Для початку складають прості постановки з кількох предметів в контрастних кольорах. При використанні контрастних кольорів якнайкраще можна простежити вплив кольорів сусідніх предметів один на одного. Виявлення рефлексів від оточення не повинно розбивати загальну цілісність постановки.

У роботі над натюрмортом варто спочатку виконувати короткочасний етюд, де потрібно знайти композицію та вловити основні кольорові співвідношення. Це стане зразком першого враження і полегшить подальшу роботу над постановкою.

Аквареллю слід працювати від світлого до темного, поступово посилюючи колір, залишати полиск незафарбованим. Пізніше, з набуттям досвіду, необхідні тони можна буде брати в два чи один прийоми, оскільки так краще зберігається свіжість та прозорість кольору. Крім того, одразу знайдені кольори у повну силу передають правдиве перше враження від природи [1, с. 75]. В натюрморті слід писати всі предмети одночасно, порівнюючи світлі і темні місця. Важливо відтворити матеріальність предметів, об'єм, освітлення, зберегти цілісність і єдність, передати плановість та повітряну перспективу шляхом посилення чи послаблення кольору.

Одним з ключових завдань є виконання натюрморту з білих предметів на кольоровому тлі. Класичний підхід до вирішення цих питань є актуальним і у

наш час. Особливістю зображення білих предметів є використання у акварельному живописі фону замість білої фарби. Тому, в першу чергу, необхідно легкими лініями виконувати лінійно-конструктивну побудову, яка буде особливо помітною на білих предметах. Яскрава драперія буде давати чіткі рефлекси по всій поверхні білих предметів, тому слід обережно вливати ці кольори, щоб не розбити цілісність зображення великою кількістю рефлексних плям. Об'єм предметів створюється завдяки градації тіней. Як зазначає у своїй статті Зорко А., російський живописець, П. Кончаловський у свої натюрморти завжди вводив якийсь білий предмет, що слугувало йому орієнтиром для розуміння загального тону. Білий колір не тільки забезпечував відчуття світла, але підтримував оптимальну дзвінкість колориту [3, с. 40].

Виконання натюрморту у контражурі має свої навчальні цілі та завдання. Складністю живописного зображення натюрморту у контражурі є те, що всі предмети зображуються у затіненому вигляді. Природне джерело освітлення розташоване позаду (вікно), тому усі предмети постановки мають холодні власні та падаючі тіні. Освітленими залишаються лише їх обриси.

На відміну від природного освітлення іншим є ефект штучного освітлення, котре створює певний теплий колорит у постановці, світлі місця будуть яскравішими, тіні власні та падаючі різкішими, матимуть чіткі контури.

На заняттях студенти виконують натюрморт «по-вологому», суть якого полягає в тому, що фарба наноситься на попередньо змочений водою папір. Працювати починають після того, як вода на папері перестає «блищати» на світлі. Умовно розрізняють такі способи роботи, як «вологим-по-вологому» і «сухим-по-вологому». Такий спосіб роботи дозволяє отримати легкі, прозорі кольорові відтінки з м'якими переходами. Основні труднощі полягають у тому, що акварель розтікається, тому цей спосіб роботи вимагає чіткого самоконтролю, вільного володіння пензлем. Техніку можна застосовувати у інших навчальних завданнях для виконання, наприклад, фону у натюрморті, щоб вирішити його більш узагальнено. Робота «по-вологому» дає можливість досягти свіжості і м'якості зображення, передачі простору [1, с. 77].

Наступним, більш складним завданням, є зображення натюрморту в інтер'єрі. Перш ніж приступити до нього, потрібно визначитись із освітленням у приміщенні, оскільки це відіграє важливу роль у даному завданні (природне освітлення чи електричне, освітлення від свічки чи гасової лампи). Важливо вибрати гарне місце, що максимально розкриває задум; з уважністю підійти до зображення деталей. У зображенні інтер'єру велику роль відіграє вміння практично застосовувати знання закономірностей перспективи. Студенти зобов'язані правильно побудувати й поєднати оточуючі предмети між собою, знайти тонові і кольорові співвідношення [6, с.3].

Існує певна специфіка є у виконанні натюрморту на пленері. Подібні постановки цікаві багатством складних рефлексів, що їх віддзеркалюють предмети на відкритому повітрі; на звичайному білому предметі у натюрморті можна побачити велике розмаїття відтінків [2].

Окремим завданням виступає портрет з натюрмортом, що є вже більш складною постановкою та готує студентів до подальшої творчої роботи. Тут важливо вдало закомпонувати зображення, виявити композиційний центр, знайти тонові та кольорові співвідношення, передати єдність та цілісність. Працюючи над усіма завданнями, у студента формується чітка система умінь та навичок. Вагомим є вивчення художніх традицій, класичних зразків, накопичення інформації й досвіду для відображення дійсності [4, с. 132].

Як зазначає Ігнатенко О., для студента натюрморт має стати певною творчою лабораторією, де художник ставить і вирішує різні професійні завдання, удосконалює майстерність [2]. Навчає студента мислити категоріями кольору і форми і є гарантом успіху поєднання теорії та практики [4, с. 135].

Висновки. Проаналізувавши основні пункти навчальної програми дисципліни «Живопис» щодо теми натюрморту, можемо виокремити такі завдання: вміння скомпонувати зображення на площині; виконати лінійно-конструктивну побудову з урахуванням пропорцій, просторового розташування елементів натюрморту; виявити композиційний центр; визначити загальний колірний тон; передати великі тонові і колірні співвідношення; передати об'єм,

пластику предметів, градацію світлотіні з урахуванням повітряної перспективи; узагальнити роботу; виявити головне і другорядне; передати гармонію та цілісність композиції; враховувати специфіку освітлення (природне, штучне чи контражур); передати виразність та ін.

Отже, виконуючи короткочасні етюди, довготривалі постановки, враховуючи усі особливості навчальних завдань натюрморту, відповідально працюючи, студент зможе опанувати основи образотворчої грамоти для подальшого застосування вмінь на практиці.

Література

1. Беда Г. В. Живопись : учеб. пособие для студентов вузов. Москва : Просвещение, 1986. 192 с.
2. Живопис натюрморту : навч. посібник / укладач Ігнатенко О.В. – Чернігів : ДПТНЗ «Чернігівське вище професійне училище побутового обслуговування», 2016. 30с. URL: <https://kopilkaurokov.ru/izo/prochee/navchalniiposibnikzhivopisnatiurmortu>
3. Зорко А. Є. Натюрморт у класичному живописі та академічній художній освіті. Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознвство. 2011. Вип. 25. С. 36-43. URL: https://Vknukim_myst_2011_25_6%20.pdf
4. Федорук В. Живопис у навчально-творчому процесі: аспект побудови освітлення кольороформи. *ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 22. 2011. С. 131–149. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/22/12.pdf .
5. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення : навч. посібник для ВНЗ 1-2 рівня акредитації. Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. 111 с.
6. Разінкіна О. М. Вивчення тенденцій розвитку натюрморту як складова навчання живопису та композиції студентів ХГФ. [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2243/1/Rasinkina.pdf>